

РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРА В ГЕОЕКОНОМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ AGRICULTURAL SECTOR DEVELOPMENT IN GEO-ECONOMIC ENVIRONMENT

Ольга ВИШНЕВСЬКА,
доктор економічних наук,
Миколаївський національний
аграрний університет

Olga VYSHNEVSKA,
Doctor of Economics,
Mykolaiv National
Agrarian University

Глобалізація відображає процес світової інтеграції в усіх сферах господарювання і на різних агрегованих ринках, від товарного до фінансового ринку й ринку праці. Сучасні глобалізаційні процеси та явища чинять вагомий вплив на напрями розвитку окремих сфер економік країн світу. Зростаюча економічна взаємозалежність країн усього світу через нарощування обсягів і різноманітність міжнародних угод, світових потоків капіталу, а також через прискорення й поширення інноваційних технологій вимагає відповідної адаптації економік країн світу і окремих сфер до цих змін.

Глобалізація характеризується через стадії інтернаціоналізації, яка перетворює світове господарство на єдиний ринок товарів, послуг, капіталів, робочої сили тощо і визначає процес швидкозростаючих взаємозв'язків і взаємозалежностей між цими ринками. За даними експертів міжнародних фінансових організацій, у тому числі Міжнародного валютного фонду, тенденцій глобалізаційного впливу будуть тільки посилюватися.

За умов значного впливу гео економічних змін на державні системи розвиток аграрного сектора не може проходити без впливу інвестиційної та інноваційної активності. *In a significant impact geo-economic changes in the state of development of the agricultural sector cannot take place without the influence of investment and innovative activity.*

Реформування аграрного сектора економіки України проходить складний шлях в умовах недостатності фінансових ресурсів. *Reform of the agricultural sector of Ukraine is a difficult path in a lack of financial resources.* Збільшення обсягів виробництва в сільському господарстві продовжує відбуватися під впливом переважно екстенсивних факторів. Така ситуація пов'язана із системними проблемами галузі, які можна розділити на три основні блоки: погіршення матеріально-технічної основи виробництва, нееквівалентний обмін виробленої сільськогосподарської продукції на промислові ресурси, слабка інноваційна активність підприємств за недостатнього рівня технологічної готовності.

Структурні перетворення в аграрній сфері економіки призвели до необхідності виявлення нових форм і механізмів розвитку суб'єктів господарювання з метою реалізації інноваційних процесів. *Structural changes in agricultural economics led to the search for new forms and mechanisms of development of businesses in the agricultural sector to implement innovative processes.*

В аграрному секторі України запровадження інноваційних, екологічно орієнтованих технологій відбувається повільно, що підвищує рівень навантаження на природно-ресурсний потенціал.

Основними чинниками, на наш погляд, є значна кількість не вирішених питань у врегулюванні земельних відносин і організації діяльності окремих підприємств аграрного сектора відповідно до вимог Світової організації торгівлі, які обмежують можливість експортного розширення. *The key factors in our opinion, is a large number of outstanding issues in the settlement of land relations and the organization of individual enterprises of the agricultural sector according to the World Trade Organization, which limits the possibility of export expansion.*

Динамічні глобалізаційні зміни досліджуються вітчизняними й зарубіжними вченими, які обґрунтовують нове наукове знання, що дозволяє дослідити світовий економічний простір як своєрідний синтез важливих сфер діяльності людства за умов глобалізаційних трансформацій, виявити їхній вплив і пріоритетність у подальшому розвитку світової спільноти. *Dynamic globalization changes are investigated by domestic and foreign scholars, who justify new scientific knowledge that allows to explore the world economy as a kind of synthesis of important areas of human activity in conditions of globalization transformations, identify their implications and priorities for further development of the international community.*

Наукові розробки вчених дають можливість сформулювати основу подальшої деталізації дослідження сутності й складових інвестиційно-інноваційного розвитку галузі. Але актуальність питання щодо забезпечення сталого або зрівноваженого розвитку аграрного сектора на інноваційній основі залишається важливим у напрямі вирішення екологічних питань, нарощування валового виробництва окремих видів продукції, забезпечення продовольчої безпеки країни і окремих регіонів, а також аспектів економічної та екологічної безпеки з урахуванням гео економічних чинників.

Подальші наукові дослідження щодо формування можливостей для забезпечення розвитку аграрного сектора полягають у розробці підходів, орієнтованих на скорочення негативного впливу на навколишнє середовище, збереження екосистем шляхом активізації інвестиційно-інноваційних процесів.

Метою дослідження є розробка інвестиційно-інноваційного підходу в забезпеченні сталого або зрівноваженого розвитку аграрного сектора, продовольчої безпеки країни та окремих її регіонів, обґрунтування концептуальних засад щодо забезпечення соціо-еколого-економічної ефективності використання ресурсного потенціалу аграрного сектора з урахуванням глобалізаційних змін і тенденцій. *The aim of our research is to develop investment and innovation to ensure sustainable and balanced development of the agricultural*

У статті розглянуто аспекти щодо розвитку аграрного сектора з урахуванням впливу гео економічних чинників (факторів) впливу з метою виявлення потенційних переваг і мінімізації економічних та екологічних ризиків. Обґрунтовано, що світові глобалізаційні потоки і процеси в економічній, фінансовій, виробничій, соціальній, екологічній та інших сферах виступають орієнтирами розвитку будь-якої національної економіки на перспективу. Виявлено, що ігнорування глобалізаційних змін і тенденцій буде обмежувати можливості в отриманні переваг на загальнодержавному рівні.

The article deals with aspects of the agricultural sector development taking into consideration the influence of geo-economic factors influence in order to identify potential benefits and to minimize the economic and environmental risks. It is proved that the world globalization flows and processes in the economic, financial, social, environmental and other areas are the benchmarks of any national economy for the future. It is found that ignoring globalization changes and trends will limit the possibilities of obtaining benefits at the national level.

sector, food security and its individual regions, study the conceptual fundamentals of socio-ecological and economic efficiency of resource potential of the agricultural sector in view of globalization and changes in trends.

Проведені дослідження підтверджують тезу про те, що інноваційна активність підприємств аграрного сектора залишається низькою. Це викликано насамперед концентрацією в галузі дрібних товаровиробників, таких як фермерські господарства й особисті селянські господарства населення, що не сприяє активізації інноваційної діяльності. ***The research provides an opportunity to prove that the innovative activity of enterprises of the agricultural sector remains low. There is a large number of reasons that do not provide the revitalization of innovation, including through significant concentration in the field of small producers such as farms and individual peasant farms.***

Сучасні тенденції розвитку економіки окремих регіонів і країни в цілому характеризують концентрацію інноваційної діяльності у велико- або середньотоварних сільськогосподарських підприємствах як фундаменту національної моделі економічного зростання аграрного сектора. Найвищою є інноваційна активність у великих агрохолдингах, в яких можливості віддачі інвестиційного капіталу є потенційно вищими, а фінансові ризики значно меншими. Саме тому тут є можливість отримати відповідні економічні інтереси й мінімізувати фінансові ризики для потенційних інвесторів.

Ресурсозабезпечені, великі за розміром сільськогосподарські підприємства мають можливість і здатність розв'язувати сучасні проблеми науково-технічного та інноваційного розвитку, здійснювати відносно великі витрати на фінансування досліджень і розробок, проводити об'єктивну оцінку результатів впровадження, ефективно працювати та забезпечувати конкурентні переваги у використанні ресурсів і створенні продукції [2].

Впровадження інноваційної моделі розвитку сільськогосподарських підприємств потребує витрат коштів на наукові дослідження й розробки, висококваліфіковану робочу силу при формуванні та реалізації інноваційної політики, фінансових витрат на зміцнення матеріально-технічного забезпечення, орієнтацію на підвищення ефективності виробництва із економічної та екологічної точок зору, забезпечення соціально-економічного розвитку окремих сільських територій. ***The introduction of innovative models of agricultural enterprises requires spending money on research and development, highly skilled labor force in the formation and implementation of innovative policies to strengthen the financial costs of logistics, targeting increased efficiency of the economic and environmental point of view, the socio-economic development of some rural areas.***

Досвід країн Європейського Союзу дає можливість обґрунтувати те, що дрібні товаровиробники можуть посилити власні конкурентні переваги тільки шляхом об'єднання в асоційовані або кооперативні спілки, що дозволяє впроваджувати наукові розробки й забезпечувати інвестиційно-інноваційний розвиток галузі з урахуванням вимог сучасності.

Отже, існує необхідність адаптації аграрного сектора економіки України, як вже було доведено вище, до процесів глобалізації, які здійснюють безпосередній та значний вплив на окремі внутрішні економічні процеси та явища.

Глобалізаційні процеси характеризуються сукупністю конкурентних переваг окремої країни на світовому рівні в економічних, соціальних і екологічних напрямках. Сучасний розвиток національної економіки і вітчизняного аграрного сектора не відображає тенденцій економічного, соціального й екологічного розвитку окремих підприємств, сільських територій. ***Globalization processes are characterized by a set of competitive advantages of individual countries at the international level in economic, social and environmental areas. Modern development of national economy and the domestic agricultural sector does not reflect trends in economic, social and environmental development of individual enterprises, rural areas.***

Особливо актуальним це питання є в контексті формування умов щодо сталого розвитку. Слід зазначити, що в сукупності модель глобалізації національних економік включає великий національний бізнес, середній і малий бізнес, транснаціональні компанії, а також вагові коефіцієнти, які визначають частку відповідного бізнесу в структурі національної економіки країни. До десяти країн світу, які мають найкращі позиції за індексом сталого розвитку, належать: Фінляндія, Ісландія, Швеція, Норвегія, Швейцарія, Люксембург, Данія, Канада, Ірландія та Австралія.

Слід зазначити, що глобалізація використовується насамперед світовими економічними лідерами для підвищення конкурентних переваг. Основу валового внутрішнього продукту формують країни-лідери – до 45%, решта припадає на інші країни світу, в тому числі й на Україну. З урахуванням усіх факторів впливу умови сьогодення характеризують національну економіку за індексом сталого розвитку як таку, що потребує активізації інвестиційно-інноваційного розвитку всіх галузей народного господарства. Сталість розвитку окремої системи розглядається на основі поєднання економічних, соціальних і екологічних критеріїв.

За даними аналітичної довідки Світового банку, середнє значення коефіцієнта сталого розвитку для країн-лідерів, як і країн «великої вісімки», становить 0,744, при цьому середнє значення коефіцієнта для України є меншим на 0,259 одиниць, що свідчить про необхідність реалізації стратегії соціо-еколого-економічної ефективності розвитку галузей народного господарства і впровадження концепції збереження природно-ресурсного потенціалу територій, особливо промислово забруднених. ***According to the analytical help of the World Bank the average coefficient of sustainable development for the leaders, as well as countries of «big eight» is 0.744, while the average ratio for Ukraine is lower by 0.259 units, indicating the need to implement the strategy of socio-ecological and economic performance of sectors of the economy and introducing the concept of conservation of natural resources areas, especially industrial pollution.*** Що в свою чергу має тісний зв'язок із розвитком аграрного сектора й формуванням продовольчої безпеки країни.

Отже, слід зазначити, що саме екологічні й соціальні аспекти є найбільш проблемними категоріями в забезпеченні сталого розвитку аграрного сектора України. За індексом екологічного виміру сталого розвитку середнє значення є меншим у 3 рази, а за індексом соціального виміру – в 3,7 раза.

Особливої актуальності питання реалізації стратегії сталого розвитку в контексті економічних, екологічних і соціальних критеріїв набувають на сільських територіях, що потребує додаткового інвестування в реалізацію державних, регіональних і локальних інноваційно-інвестиційних програм розвитку територій, галузей, підприємств, громад. ***Particular urgency of implementing the strategy of sustainable and balanced development in the context of economic, environmental and social criteria acquires in rural areas that require additional investment in implementation of national, regional and local innovation and investment programs of development areas, industries, businesses, communities.***

Проведені дослідження обґрунтовують, що реалізація заходів щодо збільшення фінансового виміру аграрного сектора у формуванні економіки країни з фактичних 10% пов'язана зі значною кількістю якісних організаційних, управлінських, інформаційних, технічних і технологічних змін на інвестиційно-інноваційній основі. ***The research provides an opportunity to prove that the implementation of measures to increase the financial dimension of the agricultural sector in shaping the economy of the actual 10.0% associated with a significant number of quality organizational, administrative, informational, technical and technological changes in investment and innovation base.***

Враховуючи той факт, що інвестиційна активність в аграрному секторі є низькою – до 2,1% від сукупного іноземного інвестування

в економіку України, стабільним джерелом фінансування розвитку може бути формування Фонду підтримки села шляхом введення спеціалізованого податку на товарообіг в обсязі 1%, що дозволить, за даними науковців, залучати до фонду 25-30 млрд. гривень і концентрувати кошти з метою впровадження новітніх технологій при вирощуванні сільськогосподарських культур і утриманні тварин. Забезпечення сталого розвитку аграрного сектора економіки України на інвестиційно-інноваційній основі дозволить забезпечити виробництво 80 млн. т зерна, 15 млн. т насіння олійних культур, 4 млн. т м'яса, 18 млн. т молока, 17 млрд. штук яєць для внутрішнього й зовнішнього ринків, при цьому довести якісні характеристики до рівня європейських і міжнародних стандартів якості [1].

Орієнтація розвитку аграрного сектора має тісний зв'язок із реалізацією державних і регіональних програм різного рівня, що пов'язано із залученням інвестиційно-інноваційних ресурсів. Практична реалізація проектів і заходів за умов достатності й повноти фінансування дасть можливість вирішувати екологічні, соціальні й економічні питання на локальному рівні. *Investment and innovative approach to achieve sustainable and balanced development of the agricultural sector is closely connected with the implementation of national and regional programs of different levels.*

А вирішення питань залучення інвестиційно-інноваційного капіталу на державному, регіональному й локальному рівнях чинить позитивний вплив на сталий розвиток аграрного сектора, продовольчу безпеку країни і окремих її регіонів.

Обґрунтування й реалізація інвестиційно-інноваційного підходу в забезпеченні сталого розвитку галузі сприятиме підвищенню соціальних, екологічних і економічних критеріїв щодо зростання ефективності виробництва в використанні окремих видів ресурсів, у тому числі природних, щоб нейтралізувати негативний вплив глобалізаційних процесів, підвищити потенційні можливості товаровиробників. *Justification and implementation of investment and innovation in the field of sustainable development will increase the social, environmental and economic criteria to ensure efficiency and use of certain types of resources, including natural, neutralize the negative impact of globalization, increasing the potential for producers.*

Глобалізаційні процеси активізують посилення економічних взаємозалежностей і взаємозв'язків, створення економічних відносин, які забезпечують розвиток окремих господарюючих систем у поєднанні інтересів суспільства й природи [3]. Кількісні та якісні характеристики глобальної економіки проявляються через різноманітність типів економічної діяльності, перехід супроводжується рухом від структурних утворень до неструктурних, що визначає фундаментальне підґрунтя розвитку на підставі позасистемної інтеграції на різних рівнях гео економічного простору – від виробничого й фінансового до економічного та екологічного.

Розвиток аграрного сектору під впливом глобалізаційних процесів і явищ потребує виважених дій на державному й міждержавному рівнях, які повинні бути спрямовані на збереження природно-ресурсної основи, формування умов щодо самовідновлення окремих видів природних ресурсів. А це може бути здійснено тільки шляхом активізації «еко-інвестицій» у рамках вже чинних міжнародних програм зі збереження екосистем світу.

Обґрунтування напрямів розвитку аграрного сектора має враховувати соціальні й економічні аспекти та особливості, у тому числі історичні, окремих сільських територій, ґрунтуватися на потенційних природно-ресурсних можливостях та їх взаємозв'язку з інтенсивністю залучення капіталу в запровадження інноваційних технологічних рішень. Тільки за таких умов існує можливість дієвої адаптації у розвитку галузі до гео економічних змін і тенденцій.

ВИСНОВКИ

Розвиток галузі повинен ґрунтуватися на концептуальних засадах змін у виробничому секторі, тісному зв'язку із глобалізаційними змінами в суспільстві через необхідність реалізації системних заходів

щодо своєчасної та повної адаптації, нарощування конкурентних переваг і мінімізації ризиків.

Складові концепції розвитку аграрного сектора з урахуванням існуючих тенденцій і перспектив розвитку на основі глобалізаційних змін включають:

- модернізацію виробництва, екологізацію виробництва, розвиток виробничого сектора на інвестиційно-інноваційній основі;

- впровадження соціально-орієнтованої маркетингової політики, підвищення соціальної відповідальності аграрного бізнесу, етичності у взаємовідносинах з робітниками і партнерами, у тому числі з питань оренди землі й майна селян;

- впровадження напрямів збереження природно-ресурсного потенціалу й екосистем сільських територій;

- активізацію населення щодо зайнятості, у тому числі несільськогосподарської зайнятості, з метою підвищення рівня доходів, споживання й заощадження;

- підвищення освітнього рівня й можливостей щодо перепідготовки та підвищення кваліфікації населення для зайнятості в інших галузях народного господарства;

- стимулювання розвитку особистих господарств населення, у тому числі шляхом активізації дорадчих служб, мікрокредитування для населення сільських територій;

- створення відповідних умов праці та побуту для активізації молоді у зайнятості на сільських територіях, підвищення дієвої ролі заробітної плати як засобу мотивації.

Принципи практичної реалізації концептуальних засад полягають у визначенні долі українського села, збереженні національних традицій, зміні свідомості сільського населення, зацікавленості державного сектора в підвищенні освітнього рівня економічно-активного населення й нарощуванні можливостей щодо залучення інвестиційно-інноваційного капіталу у виробничу і соціальну інфраструктуру аграрного сектора економіки.

Parts of the concept of development of the agricultural sector in view of current trends and prospects in view of global changes and trends include: the modernization of production, greening production, development of industrial sector for investment and innovation based on introduction of socially-oriented marketing, increase social responsibility of agribusiness, ethics in dealings with employees and partners, including land leasing and property of the peasants, the introduction of conservation areas of natural resources and ecosystems in rural areas, strengthening of population employment, including non-agricultural employment to increase income, consumption and savings, increase in educational level and opportunities for retraining and training people for employment in other sectors of the economy, stimulating the development of individual farms, intensification of extension services, micro-credit to rural areas, creating appropriate working conditions and life to enhance youth employment rural areas, increasing the effective role of wages as a means of motivation. The principles of practical realization of the conceptual framework is to determine the fate of the Ukrainian village, preserving national traditions, changing the minds of the rural population, interesting in the public sector in improving the educational level of the economically active population and increasing opportunities for attracting capital investment and innovation in production and social infrastructure in the agricultural sector.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишнеvsька О. М. Ресурсний потенціал аграрного сектора економіки України: соціально-економічні та екологічні аспекти / О.М. Вишнеvsька : [монографія]. – Миколаїв, 2011. – 487 с.
2. Вишнеvsька О. М. Ресурсний потенціал підприємств сільських територій / О.М. Вишнеvsька : [монографія]. – Миколаїв, 2009. – 248 с.
3. Кочетов Э. Г. Геоэкономика. Освоение мирового экономического пространства / Э. Г. Кочетов. – М. : Норма, 2010. – 528 с.
4. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України. Фонд «Ефективне управління» / Всесвітній економічний форум [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://feg.org.ua>.